

4. POLETNI TABOR ŠTUDENTOV GEOGRAFIJE – KOROŠKA 2000 (OBRETANOVO, 4.–12. 7. 2000)

Matija Zorn

Društvo mladih geografov Slovenije je že četrtič zapored organiziralo poletni tabor za študente geografije in sorodnih ved. Tabor je potekal med 4. in 12. julijem 2000 na slovenskem in avstrijskem Koroškem.

Vsebinsko je bil tabor nadaljevanje prejšnjih treh, saj smo tudi tokrat kar nekaj časa namenili prekomajni problematiki in sodelovanju med Avstrijo in Slovenijo ter manjšinskim vprašanjem, ki so letos zadevala koroške Slovence. Manjšinsko vprašanje je bilo tudi eden izmed glavnih razlogov, da smo si za območje spoznavanja izbrali Koroško. V letu 2000 mineva namreč 80. obletnica koroškega plebiscita, ki so ga izvedli 10. 10. 1920, kot eno izmed določil senžermenske mirovne pogodbe, podpisane med Avstrijo in antanto po prvi svetovni vojni. Na podlagi plebiscitarne odločitve je južna Koroška pripadla Avstriji, kraljevina SHS pa je po senžermenski mirovni pogodbi (10. 9. 1919) dobila Mežiško dolino in Jezersko.

Pri terenskem delu smo medse povabili profesorje, raziskovalce, kolege, domačine in lokalne politike, ki se tako ali drugače v vsakdanjem življenju ali strokovno ukvarjajo s Koroško na naši ali na drugi strani državne meje. V devetih dneh tabora smo v gosteh imeli 7 predavateljev, mnogo več pa je bilo tistih, ki so na Koroškem gostili nas. Na tem mestu, bi se radi vsem povablencem in vsem tistim, ki so nas sprejeli medse, najlepše zahvalili, da so si vzeli čas in nam priskočili na pomoč ter s svojo udeležbo pripomogli k uspešni izvedbi tabora.

Tabor pa ni bil namenjen le manjšinski in prekomajni problematiki, pač pa smo skušali spoznati Koroško preko čim širšega spektra fizično- in družbenogeografskih tem. Upamo, da smo s tem udeležencem uspeli kar najbolje geografsko predstaviti to severno slovensko regijo.

S programom smo začeli že prvi dan. Udeleženci so prvi dan predstavili referate z različno koroško tematiko, ki smo jo spoznavali naslednje dni na terenu.

Drugi dan se nam je pridružil prof. dr. Marijan M. Klemenčič (Oddelek za geografijo FF). Ker se je naša prva tematika navezovala predvsem na geografijo podeželja, smo skupaj s prof. Klemenčičem obiskali podjetje A. L. P. (Aktiviranje lokalnih potencialov) Peca d. o. o., ki deluje kot neprofitna in nevladna organizacija. Ukvarja se z dejavnostmi, ki naj bi kar najbolj izkoristile naravne vire in potenciala, ki jih nudi Mežiška dolina. V svoje projekte so vključili že okrog 10 % vseh kmetij v dolini. Izdelke pa tržijo pod skupno blagovno znamko »Dobrote izpod Pece«. V okvi-

ru svoje dejavnosti organizirajo tudi izobraževanja za kmete.

Za tem smo se podali v dolino Koprivne, ki poleg dolin Tople in Bistre predstavlja območje z značilno poselitvijo s samotnimi kmetijami. Obiskali smo kmetijo Jekl (1322 m), ki je druga najvišja slovenska kmetija, in Planinski dom na kmetiji Kumer (1230 m). Na prvi kmetiji smo našli večinoma nepokošene travnike in kmetijo brez naslednika, pri drugi pa gre za kmetijo, ki je uspela kmetijstvo uspešno povezati s turistično privlačnostjo tega območja, urejeno pa ima tudi nasledstvo. Tod smo iz ust gospodarja slišali recept, kako se da preživeti na teh odročnih kmetijah in bi brez pomislekov lahko veljal tudi za kmetijsko bolj ugodne predele: »Povsod se da preživeti, le pravilno se je potrebno usmeriti«.

Sledil je obisk Hotela Krnes v Črni na Koroškem, katerega upravitelj se je odločil, da se bo usmeril v gorsko kolesarjenje. Možnosti za to obliko turizma so tu zelo ugodne, saj je hotel lociran v centru, iz katerega se zvezdasto odpira sedem dolin. Danes imajo na voljo štiri označene kolesarske poti v skupni dolžini 300 km. Povezujejo se tudi z Jezerskim in Logarsko dolino, kar jim je prineslo še dodatnih 200 km prog, v prihodnosti pa se nameravajo povezati s sistemom prog na južnem Koroškem, kar bo dolžino prog povečalo na 1000 km.

Obiskali smo še vas Šentanel na pobočju Strojne, kjer so se začeli ukvarjati s kmečkim turizmom že leta 1969, kot eni prvih v Sloveniji. Danes se okrog 40 % vaščanov ukvarja s turizmom.

Sledil je še obisk vasi Leše, po kateri nas je vodil domačin Donovan Pavlinec (absolvent zgodovine in umetnostne zgodovine). Za Leše, ki imajo danes okrog 300 prebivalcev, je značilna izrazita depopulacija mladega prebivalstva, kar ima za posledico propadanje nekdanj bogatih kmetij. V preteklosti so bile Leše znane po rudniku premoga, ki je deloval med leti 1818 in 1939 ter je v petdesetih letih 19. stol. veljal za največji rudnik na Slovenskem. Leta 1847 so v leškem rudniku nakopali 33.200 ton premoga, v Hrastniku, kot drugem največjem rudniku, pa v istem letu komaj 1.500 ton. Nad vasjo smo si ogledali tudi dve gotski cerkvi iz 15. stol., imenovani tudi leški dvojčici (sv. Ana in sv. Bolfenk), ki predstavljata enega izmed lepših primerov podeželske gotike na Slovenskem.

Tretji dan smo posvetili industrijskim obratom, ki so v preteklosti s svojimi emisijami zelo bremenili Mežiško dolino. Prvi izmed obratov, ki smo jih obiskali, je bila Železarna Ravne, ki stoji na današnji lokaciji že 375 let in je naslednica železarne na Prevaljah. Razpad Jugoslavije v letu 1991 je pomenil krizo v železarstvu in sledil je razpad Železarne Ravne na šest podjetij, ki so postala del državnega concerna Slovenske železarne. Ti obrati so: Metal, STO (Stroji in tehnološka oprema), Noži, Stroji, Energetika in Translog. Železarna zaposluje danes okoli 3420 ljudi, kar

pomeni občutno zmanjšanje zaposlenih glede na čas največje proizvodnje v sedemdesetih letih, ko je prihajalo na delo tudi do 6000 ljudi. Za starostno strukturo zaposlenih je značilen velik delež mladih ljudi, ki so ustrezno izobraženi. Nimajo konstantne proizvodnje, ampak izdelujejo proizvode po naročilu. Mi smo obiskali obrata Metal in STO. V prvem smo si ogledali proizvodnjo jekla, v drugem pa je bil najbolj zanimiv ogled lahkega oklepnega vozila Valuk, ki ga v STO-ju izdelujejo po licenci podjetja Steyer-Daimler-Puch. Glede ekološke sanacije železarne so nam povedali, da je bil največji ekološki problem železarne prah, ki ga sedaj odvajajo v odpraševalno napravo. Vodo pa, ki jo uporabljajo pri proizvodnem postopku, so povezali v zaprt krogotok tako, da tudi Meže nič več ne onesnažujejo.

Sledil je ogled dveh obratov v naselju Žerjav in »Doline smrti«, t. j. nekaj dneva izmed najbolj emisijsko obremenjenih delov Slovenije. V naselju Žerjav je namreč potekala separacija svinčovo-cinkove rude iz Rudnika Mežica, kar je pomenilo, da so letno v zrak spustili okrog 6.000 ton SO_2 .

Najprej smo si ogledali Tovarno akumulatorskih baterij (TAB d. o. o.), potem pa še podjetje Metalurgija, plastika inženiring (MPI d. o. o.), ki se ukvarja s pridobivanjem svinca iz odpadnih akumulatorjev. Ogledali smo si tudi gradnjo novega nadzemnega odlagališča za nevarne odpadke, ki ga podjetje MPI gradi v Mrtvem dolu in naj bi služilo za odlaganje žlindre nadaljnjih petnajst let. Obiskali smo še t. i. Dolino dimnikov, kjer je potekal dejanski izpust plinov in prahu (leta 1978 do 7.000 kg/dan) iz separacije. Veliki izpusti plinov so povzročili popolno uničenje vse vegetacije v območju Doline smrti, pospešili pa so tudi procese preperevanja na matični kamnini. Po opustitvi separacije rude iz Rudnika Mežica, so se ekološke obremenitve zelo zmanjšale, to pa je omogočilo naravi, da se je začela počasi obnavljati, tako da so nekatera pobočja okoli Žerjava zopet poraščena z drevesi.

Na koncu delovnega dneva smo si ogledali še »Najevsko lipo«. Najevska lipa je ena izmed najbolj obiskanih turističnih točk Koroške. Gre za najstarejšo lipo v Sloveniji, ki naj bi štela kar 770 let, njen obseg pa je 12,5 m. Leta 1991 je bilo pri tej lipi prvo srečanje slovenskih državnikov, združeno s prvim tekmovanjem z gorskimi kolesi. Ti dve prireditvi pa sta postali danes, 10 let kasneje že tradicionalni.

Četrty dan smo si za temo izbrali geologijo Koroške. S tem namenom smo medse povabili geologa Miho Pungartnika (Rudnik Mežica) s katerim smo si ogledali Rudnik svinca in cinka Mežica, skupaj pa smo si ogledali tudi kamnine ob periadriatskem šivu.

Mežiško rudišče, kot eno od alpskih rudišč, se razprostira na precej velikem območju Zgornje Mežiške doline, od Mežice pa tja do konca doline Tople. Vsidrano je med ladinijsko-karnijske, wettersteinske apnenice, v Topli pa med anizijski dolomit. Glavni minerali

v rudišču so galenit, sfalerit in wulfenit, po katerem je rudišče tudi svetovno znano. Ruda je izredno čista, saj ne vsebuje žlahtnih kovin (zlato, srebro), kot je to pogosto v drugih rudnikih. Rudo so pričeli izkopavati že v 15. stoletju. V vseh teh letih so izkopali okrog 800 km rogov, ki se raztezajo v nadmorski višini 267–2000 m. V najboljših letih je rudnik zaposloval okoli 2000 delavcev. V vseh letih rudarjenja so izkopali okrog 19 milijonov ton rude iz katere so pridobili 1 milijon ton svinca in pol milijona ton cinka. Do leta 2001 bo rudnik v celoti zaprt, hkrati pa ga že od 1997. leta uporabljajo v turistične namene. Preteklo leto so sprejeli okrog 15.000 obiskovalcev.

Peti dan smo zapustili Koroško in se podali v Šaleško dolino. Tu se nam je pridružil Matjaž Šalej (ERICo Velenje) z namenom, da nam predstavi ekološko problematiko Šaleške doline.

Šaleška dolina, v kateri danes živi okrog 40.000 ljudi, je območje, kjer je zaradi intenzivnega rudarjenja prišlo do močne degradacije tal (onesnaženja prsti in spremembe reliefa) ter zaradi uporabe lignita v Termoelektrarni Šoštanj (TEŠ) tudi do velike onesnaženosti zraka in vodotokov. Zaradi premogovništva se je v preteklih 120 letih spremenil relief, ker je prišlo do ugrezjanja površja. Prizadetih je že okrog 6 km² površja (oz. tretjina dolinske dna), najgloblji deli ugreznin pa segajo 90 m pod dolinsko dno. Del ugreznin, 2 km², je zalila voda in nastala so tri šaleška jezera (Družmirsko, Velenjsko in Škalsko). Ogledali smo si brežine jezer, mesto Velenje kot primer t. i. parkovnega mesta in TEŠ. Slednja predstavlja glavni vir onesnaževanja zraka v Šaleški dolini, je pa tudi največji onesnaževalec ozračja z dimnimi plini v Sloveniji. Danes predstavlja TEŠ 28 % vseh slovenskih zmogljivosti proizvodnje elektrike. Od začetka obratovanja leta 1954 pa do 1998 je proizvedla 36,4 % slovenske energije, za kar so porabili 111 milijonov ton velenjskega lignita. Uporaba lignita pa je pomenila velike emisije raznih strupenih plinov. Tako so leta 1983 v zrak spustili okrog 123.000 ton SO_2 , po zgraditvi razžvepljevalne naprave na bloku IV, pa so emisije leta 1998 znašale okrog 55.000 ton.

Ogledali smo si tudi dva kulturno-zgodovinska objekta. V Topolšici mesto in spominsko sobo, kjer je general Alexander von Löhr v noči od 9. na 10. maj 1945 podpisal kapitulacijo nemške vojske za celotno območje jugovzhodne Evrope. Ogled tega mesta je bil povezan z ogledom kraja Poljane na Koroškem, kjer so potekali zadnji boji med drugo svetovno vojno v Evropi (15. 5. 1945). Drugi kulturno-zgodovinski objekt, ki smo ga obiskali, je bila Kavčnikova dimnica v Zavadnjah, ki velja za najjužnejši ohranjeni primerek dimnice v evropskem alpskem prostoru. Te vrste stavb so v našem prostoru prevladovale med 11. in 18. stol., tedaj pa so jih oblasti začele preganjati zaradi pogostih požarov. Nadomestile so jih sodobneje zasnovane zgradbe s t. i. črno kuhinjo.

Šesti dan smo se podali na vrh Uršlje gore, popoldan pa so nam Korošci pripravili etnografski večer s tradicionalno koroško poročno večerjo, glasbo in koroškimi »bajžami« (pripovedkami).

Sedmi dan se nam je pridružil Mauro Hrvatini (Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU), s katerim smo se podali v dolino Koprivne oz. na severna pobočja Olševe, kjer se nahaja pleistocenski morenski material, ki je v tem delu Koprivne prekril cono karavanškega tonalita. Ta je značilen za območje periadriatskega šiva, ki predstavlja geološko mejo med Dinaridi na jugu in Alpidi na severu in poteka skozi to dolino. G. Hrvatini nam je predstavil tudi rokovanje s t. i. schmidtovim kladivom, ki se uporablja za ugotavljanje mehanske odpornosti kamnin in njegovo uporabnost v geomorfologiji. Poleg tega je udeležencem pokazal še delovanje t. i. hidrometričnega krila, s katerim smo merili pretoke Meže. Po tem je sledilo še krajše predavanje o zadnjih raziskavah na Triglavskem ledeniku, ki so jih raziskovalci Geografskega inštituta ZRC SAZU izvedli v prvih dneh julija 2000.

Isti dan zvečer nas je obiskal prof. dr. Dušan Nečak (Oddelek za zgodovino FF), ki je imel zanimivo predavanje z naslovom »Koroški Slovenci v drugi avstrijski republiki«, poleg tega pa nam je predstavil še zgodovinsko ozadje koroškega plebiscita.

Predavanje prof. Nečaka je bilo uvod v osmi dan našega tabora, ko sta se nam pridružila dr. Jernej Zupančič (Inštitut za geografijo) in Igor Roblek (absolvent geografije Univerze v Celovcu) in se z nami podala na avstrijsko Koroško z namenom, da nam osvetlita problematiko slovenske manjšine na Koroškem danes. Pod njunim vodstvom smo si v Avstriji najprej ogledali Katoliški dom Prosvete »Solidaritas« v Tinjah/Tainach, potem pa smo se odpravili v Celovec, kjer smo obiskali prostore in se srečali s predstavniki obeh osrednjih političnih organizacij koroških Slovencev. Najprej nam je svoje poglede na manjšinsko problematiko v deželi in širše predstavil dr. Marjan Sturm, predsednik Zveze Slovenskih organizacij (ZSO), za njim pa še glavni tajnik Narodnega sveta koroških Slovencev (NSKS) dr. Franc Wedenig. V pogovoru z obema smo iz prve roke slišali, kakšni so trenutni problemi, s katerimi se sooča manjšina in kakšni so dolgoročni projekti obeh organizacij. Sledil je obisk Gostišča Miklavž v kraju Bilčovs/Ludmannsdorf, kjer smo se srečali z ravnateljem Višje šole za gospodarske poklice v Št. Petru/St. Peter mag. Štefanom Schelladrom, ki nam je predstavil šolo, ki jo vodi in sistem dvojezičnega šolstva na avstrijskem Koroškem. Za tem smo se odpravili v Sele/Zell, kjer smo se pogovarjali z županom te občine o potrebah lokalnih skupnosti, depopulaciji, turizmu in o prekomejnem sodelovanju s Slovenijo. Občina Sele ima po statističnih podatkih največji odstotek Slovencev med občinami na avstrijskem Koroškem. Pri ogledu vasi tudi nismo spustili ogleda lokalnega pokopališča, kot trajnega pomnika slovenstva v teh krajih.

Na koncu bi se radi za uspešno izvedbo tabora še enkrat zahvalili vsem predavateljem, domačinom in sponzorjem, ki so nam bili pripravljene pomagati in so s svojim sodelovanjem pripomogli k uspešni izvedbi že četrtega študentskega geografskega tabora.

18. ZBOROVANJE SLOVENSkih GEOGRAFOV (LJUBLJANA, 19.–21. OKTOBER 2000) Simon Kušar

18. zborovanje slovenskih geografov je potekalo med 19. in 21. oktobrom 2000 v Ljubljani pod geslom Ljubljana – geografija mesta in mesto geografije. Organiziralo ga je Ljubljansko geografsko društvo v sodelovanju z Društvom učiteljev geografije in Zvezo geografskih društev Slovenije. Namen srečanja je bil predstavitev dosežkov in strokovnih spoznanj ter izmenjava idej in izkušenj preteklega obdobja. V ospredju strokovnega zanimanja je bilo mesto Ljubljana, ki je bilo v preteklosti zapostavljeno v geografskem proučevanju. Rezultati raziskav niso predstavljeni v zborniku prispevkov kot je bilo to običajno na dosedanjih zborovanjih, ampak prvič v samostojni knjigi v obliki monografije. V monografski knjigi z naslovom Ljubljana – geografija mesta so predstavljene urbano-

Predsednik organizacijskega odbora dr. Matej Gabrovec v delovnem pogovoru z dr. Lucom V. Zwaenepoelom (foto: Igor Lapajne).